

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т. в. о. голови приймальної комісії
Рівненського державного
гуманітарного університету

 Оксана ПЕТРЕНКО

 27 березня 2025 р.

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ А1 «ОСВІТНІ НАУКИ»

для вступників на навчання для здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
на основі НРК7

Схвалено науково-технічною радою РДГУ
Протокол № 2 від 19 лютого 2025 р.

Голова науково-технічної ради РДГУ  Оксана ПЕТРЕНКО

Схвалено на засіданні кафедри теорії і методики виховання
Протокол № 4 від 10 лютого 2025 р.

Завідувач кафедри теорії і методики виховання  Григорій ПУСТОВІТ

Голова предметної комісії  Григорій ПУСТОВІТ

Розробники: Григорій ПУСТОВІТ
Оксана ПЕТРЕНКО
Катерина ПАВЕЛКІВ
Людмила БАЛІКА
Світлана БРИЧОК
Оксана ГУДОВСЕК
Юлія ШАЛІВСЬКА

Рівне – 2025

Програма фахового іспиту зі спеціальності А1 «Освітні науки» для вступників на навчання для здобуття ступеня «Доктор філософії» на основі НРК 7 / Г. П. Пустовіт, О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Л. М. Баліка, С. Б. Бричок, О. А. Гудовсек, Ю. В. Шалівська. Рівне: РДГУ, 2024. 32 с.

Розробники:

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання, завідувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Петренко О. Б., доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва РДГУ.

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов РДГУ.

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Бричок С. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової інклюзивної та вищої освіти РДГУ.

Гудовсек О. А., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки початкової інклюзивної та вищої освіти РДГУ.

Шалівська Ю. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Рецензенти:

Антонова О. Є., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту ім. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Програма фахового іспиту зі спеціальності А1 «Освітні науки» для вступників на навчання для здобуття ступеня «Доктор філософії» на основі НРК7 визначає вимоги до рівня підготовки вступників у межах підготовки в закладі вищої освіти, зміст основних освітніх компетенцій, критерії оцінки відповідей здобувачів, рекомендовані літературні джерела.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025 р.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Зміст фахового іспиту	7
Орієнтовні питання до іспиту	20
Дослідницька пропозиція... ..	24
Критерії оцінювання результатів фахового іспиту	26
Список рекомендованої літератури	29
Інформаційні ресурси.....	32

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма для складання фахового іспиту зі спеціальності А1 «ОСВІТНІ НАУКИ» розроблена відповідно Галузевих стандартів вищої освіти України (освітньо-професійна програма підготовки магістра), відповідно до паспорту наукової спеціальності та відповідно до програми підготовки фахівців з вищою освітою (докторів філософії) в галузі педагогіки за освітньо-науковою програмою на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, який відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Програма фахового іспиту дає змогу виявити рівень та якість підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Головним завданням програми фахового іспиту зі спеціальності А1 «ОСВІТНІ НАУКИ» є з'ясування на рівні світоглядної позиції ступеня осмислення і усвідомлення науковцями-початківцями генези розвитку педагогічної науки та педагогічної практики, сутності і значення педагогіки, засад національної освіти; комплексна перевірка якості педагогічних знань, умінь і навичок, стану їх готовності до дослідницької діяльності в галузі педагогіки.

Зміст програми охоплює в повному обсязі основні педагогічні категорії, поняття, терміни, факти, передбачає чітке структурування і розподіл навчального матеріалу за основними розділами: «Загальні основи педагогіки», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Теорія і методика навчання».

Основною вимогою до здобувачів є високий рівень педагогічної освіченості, культури, знань, уміння застосувати здобуті знання при здійсненні наукового дослідження, що визначається фаховим іспитом зі спеціальності.

Окремими складовими елементами Програми, які мають допомогти майбутньому науковцю в процесі підготовки, є питання до екзамену (загальнотеоретичні, орієнтовні питання до спеціалізації: Загальна педагогіка та історія педагогіки. Теорія та методика професійної освіти. Теорія та методика виховання. Теорія та методика навчання. Список рекомендованої літератури. Критерії оцінки освітніх результатів).

Комплектація білетів передбачає системне відображення ключових питань із зазначених складових частин програми. Здобувач на фаховому іспиті має розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань.

Завдання фахового випробування складено з метою виявлення знань, вмінь, компетентностей, якими повинен володіти магістр-вступник за спеціальністю А1 «ОСВІТНІ НАУКИ».

На фаховому іспиті вступники повинні **знати**:

- ключові поняття педагогічної науки;
- історію виникнення, становлення педагогіки як науки, стан її сучасного розвитку та актуальні проблеми;
- суттєві ознаки особистості як педагогічного феномену, основні чинники, що впливають на її формування і розвиток;
- сутність дидактики як галузі педагогіки, що досліджує проблеми навчання;
- своєрідність навчання як виду пізнавальної діяльності, його суттєві особливості, закономірності та специфіку організації в різних типах освітніх закладів;
- принципи, форми, методи, засоби процесу навчання;
- чинники, що визначають сучасні цілі та зміст процесів виховання, навчання та освіти молодого покоління;
- особливості національної системи виховання, напрями її реалізації педагогічній практиці;
- специфіку процесів освіти й виховання як педагогічного явища, їх закономірності, особливості організації в різних типах освітніх закладів;
- принципи, форми, методи, засоби ефективного виховання молодого покоління;
- способи підвищення ефективності управління педагогічними системами;
- зміст основних державних документів, що стосуються системи освіти в Україні взагалі;
- розуміти соціальну роль освіти у вирішенні глобальних проблем людства;
- механізми використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань освіти й виховання;
- напрями і засоби професійного самовдосконалення педагога;
- особливості розвитку педагогічних концепцій, підходів, поглядів в їхньому історико-педагогічному аспекті.

уміти:

- оперувати основними теоретичними поняттями, систематизувати зміст базових понять;
- аналізувати сучасні тенденції реформування і адаптації системи загальної середньої освіти до умов життя (суспільства), що постійно змінюються;
- характеризувати наукові уявлення про закономірності педагогічного процесу, а також обґрунтовувати модель взаємодії «учитель-учень» в середині системи загальної середньої освіти та за її межами;
- виявляти основні складові структури педагогічної діяльності;
- оперувати механізмами використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань освіти й виховання учнів;
- користуватися елементами педагогічної техніки щодо керування своєю власною поведінкою та системою взаємодій «учитель-учень»;

- оперувати педагогічним мисленням, бути здатним до аналітичного осмислення педагогічної дійсності, реалізовувати творчий підхід до визначення педагогічних дій у нестандартних ситуаціях, уміння приймати найбільш вдалі рішення у відповідності до педагогічних закономірностей та принципів освіти й виховання;

- користуватися довідковими матеріалами, критично аналізувати матеріал згідно сучасних тенденцій розвитку системи освіти в Україні;

- аналізувати й порівнювати особливості розвитку різних систем освіти й виховання та вплив педагогічних поглядів видатних педагогів на них.

Володіти такими **професійними компетентностями**:

- розуміння та сприйняття етичних норм поведінки стосовно інших людей і стосовно природи (принципи біоетики); розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;

- здатність учитися; здатність до критики й самокритики; креативність, здатність до системного мислення; адаптивність і комунікабельність; наполегливість у досягненні мети; базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури та соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності; базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;

- здатність до виконання професійних завдань і функцій в умовах постійних змін;

- здатність до планування та організації освітньої діяльності у вищій школі;

- вміння використовувати сучасні ефективні засоби роботи науковою та навчально-методичною літературою; пошуковими освітніми системами у мережі Інтернет;

- здатність реалізовувати навички самостійного вирішення педагогічних проблем на конкретних прикладах.

ЗМІСТ ФАХОВОГО ІСПИТУ

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1.1. ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА.

Педагогіка як сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси освіти, виховання і розвитку особистості. Педагогічна наука і система сучасних антропологічних знань.

Виникнення і розвиток педагогіки як науки. Я. А. Коменський як засновник наукової педагогіки. Етапи розвитку і джерела педагогіки. Народна педагогіка, її роль у становленні педагогічних знань. Педагогічна спадщина минулого, сучасні педагогічні дослідження, передовий педагогічний досвід як джерела розвитку педагогічної науки.

Природовідповідність та народність виховання як провідні принципи вітчизняної педагогіки.

Концептуальні підходи до розуміння сутності педагогічної науки: міждисциплінарний, прикладний, фундаментальний характер педагогіки.

Об'єкт і предмет педагогіки, їх специфіка. Філософські категорії в педагогіці: сутність, явище, протиріччя, чинники, наслідки тощо. Загальнонаукові поняття в педагогіці: система, структура, модель, гіпотеза, рівень та ін. Основні педагогічні категорії (освіта, навчання, виховання, розвиток, самоосвіта, самовиховання, саморозвиток.) як понятійний апарат науки.

Виховання як цілеспрямований та спеціально організований процес формування особистості. Основне призначення і проблеми виховання.

Національне виховання як конкретно-історичний вияв загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання.

Освіта як елемент виховання, процес і результат засвоєння систематизованих знань, формування на їх основі світогляду, набуття вмінь і навичок практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань.

Навчання – основний засіб здобуття освіти. Навчання як цілеспрямована і спеціально організована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння і навички, відбувається виховання і розвиток учнів.

Функції педагогіки: науково-теоретична, конструктивно-технічна, прогностична; теоретична і технологічна. Прогнозування тенденцій розвитку освіти як провідна функція педагогіки.

Система педагогічних наук: загальна педагогіка, вікова педагогіка, корекційна педагогіка, гендерна педагогіка, галузева педагогіка, предметні (часткові) методики, історія педагогіки, галузева педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка.

Загальна педагогіка, її мета, специфіка, структура. Система педагогічних наук як зв'язки, що склалися у процесі історичного розвитку різних галузей педагогічних знань. Взаємозв'язок педагогічної теорії і практики, їх взаємозбагачення. Зв'язки педагогіки з іншими науками.

Роль педагогіки в суспільному розвитку. Виявлення об'єктивних закономірностей педагогічного процесу; розробка змісту освіти та відповідних йому методів, форм навчання, виховання, управління; формування об'єктивних знань про педагогічну реальність; розвиток педагогічної методології; впровадження результатів науково-педагогічних досліджень у практику; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; розробка теоретичних моделей освітньої інфраструктури як актуальні завдання сучасної педагогіки.

Філософський, психолого-педагогічний, соціальний напрями зарубіжної педагогіки.

Тема 1.2. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

Поняття про наукове дослідження як особливу форму процесу пізнання, свідомий цілеспрямований пошук засобів удосконалення педагогічного процесу з використанням наукового апарату, що завершується формулюванням висновків. Типи науково-педагогічних досліджень. Характерні ознаки науково-педагогічних досліджень. Роль науково-дослідної роботи для педагогічної діяльності, удосконалення форм і методів освіти й виховання. Види науково-педагогічного дослідження: історико-педагогічне, теоретико-експериментальне, методичне.

Структура науково-педагогічного дослідження. Програма дослідження та її розділи: методологічний і процедурний. Обґрунтування актуальності дослідження, визначення його об'єкта, предмета, мети, завдань, гіпотези, методики вивчення педагогічних явищ і процесів. Роль наукової гіпотези в педагогічному дослідженні.

Організаційні етапи науково-педагогічного дослідження: визначення протиріччя в системі освіти, формулювання наукової проблеми і мети дослідження; визначення стану розв'язання суперечностей, визначення об'єкта і предмета дослідження, формулювання педагогічної гіпотези; конкретизація завдань, визначення методики дослідження і показників педагогічної діяльності; експериментальні дослідження, лабораторний експеримент, масовий експеримент; узагальнення і висновки.

Методологія педагогіки як система знань, вихідних положень, принципів, ідей побудови теоретичної й практичної діяльності, а також учення про цю систему, методи її дослідження. Регулятивна та нормативна функції методології. Рівні методології педагогічної науки: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний. Філософські теорії (напрями) – методологія людинознавчих наук: екзистенціалізм, неотомізм, позитивізм, неопозитивізм, прагматизм. Системний, особистісний, діяльнісний, ресурсний, аксіологічний, компетентнісний підходи до вивчення педагогічних явищ і процесів.

Методика дослідження як послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворювальних дій, операцій, впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань.

Принципи організації та здійснення науково-педагогічних досліджень: принцип цілісності вивчення педагогічних явищ і процесів, принцип комплексного використання методів дослідження у процесі вивчення педагогічних проблем, принцип об'єктивності, принцип єдності вивчення і виховання, принцип одночасного вивчення колективу й особистості; принцип історизму, глибинного розгляду проблеми, що вивчається.

Поняття про методи науково-педагогічного дослідження як упорядковану сукупність прийомів, способів вивчення педагогічного процесу з метою досягнення певної наукової мети. Класифікація методів науково-педагогічного дослідження (загальнонаукові та конкретно наукові).

Характеристика загальнонаукових методів: загальнотеоретичних (абстракція, конкретизація, аналіз, синтез, порівняння, протиставлення, індукція, дедукція тощо), соціологічних (анкетування, інтерв'ювання, експертні опитування та ін.), соціально-психологічних (соціометрія, тестування, тренінг тощо), математичних (ранжування, шкалування, індексування, кореляція та ін.).

Характеристика конкретно-наукових методів: теоретичних (аналіз літератури, архівних джерел, документації, аналіз понятійно-термінологічної системи; побудова гіпотез, прогнозування, моделювання тощо), емпіричних (спостереження, бесіда, педагогічний консиліум, педагогічний експеримент, вивчення й узагальнення масового та індивідуального педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, науково-педагогічна експедиція).

Тема 1.3. ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.

Людина, особа, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як предмет та об'єкт виховання. Поняття про розвиток особистості як процес становлення та її формування під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямовані освіта й виховання. Формування особистості як процес соціального розвитку людини, її становлення як суб'єкта діяльності і члена суспільства. Розвиток і формування особистості, їх взаємозв'язок. Розвиток особистості: закономірності, рушійні сили, чинники.

Поняття про чинники розвитку особистості. Біологічна спадковість – відновлення в нащадках біологічної схожості з батьками у процесі розвитку особистості. Середовище як комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і значною мірою впливають на її розвиток. Виховання як процес цілеспрямованого формування особистості, що є вирішальним чинником розвитку людини. Діяльність, або спосіб буття людини у світі, її здатність вносити зміни в дійсність, у розвиток особистості. Проблема чинників розвитку особистості в історії педагогіки. Я. А. Коменський, Дж. Локк, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Г. С. Сковорода про чинники розвитку особистості.

Суперечності як рушійні сили розвитку. Об'єктивні і суб'єктивні суперечності. Механізм їх дії.

Форми розвитку: стихійний, цілеспрямований, саморозвиток і самоформування; анатомо-фізіологічний, психічний і соціальний. Акселерація і ретардація.

Тема 1.4. ПЕДАГОГ: ПРОФЕСІЯ І ОСОБИСТІСТЬ.

Становлення і розвиток професії вчителя, її соціальні функції. Видатні представники педагогічної професії та їх роль у суспільному розвитку.

Стратегічні напрями модернізації вітчизняної системи вищої освіти у контексті положень нового Закону України «Про вищу освіту».

Характеристика нормативно-правової бази розвитку освіти в Україні.

Стратегія освітньої політики в Україні у контексті її входження у Європейський освітній простір.

Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Положення про загальноосвітній навчальний заклад», «Національна доктрина розвитку освіти України» про діяльність сучасного українського вчителя, Концепція «Нова українська школа».

Педагогічна діяльність як особливий вид соціальної діяльності, спрямований на передачу накопичених людством досвіду і традиції від старших поколінь молодшим, створення умов для особистісного розвитку молоді та її підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Умови ефективної педагогічної діяльності.

Специфічні характеристики педагогічної діяльності: соціальна спрямованість і висока соціальна значущість, відповідальність, динамічність, особиста сумлінність, єдність навчання, виховання і розвитку, комунікативність, науковість, творчий характер, високий рівень зайнятості, здатність до саморозвитку і самовдосконалення.

Структура педагогічної діяльності: цілеспрямована діяльність; предмет праці; засоби праці; виховання, викладання, класне керівництво, діяльність, що спрямована на професійне самовдосконалення, управлінська, організаторська, методична, позашкільна, науково-дослідна робота; суб'єкт та об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, мета діяльності та засоби педагогічної комунікації, результати діяльності, педагогічні функції.

Функції вчителя. Освітня, виховна, розвивальна, суспільно-педагогічна функції.

Суспільні вимоги до особистості вчителя, їх взаємозв'язок із професійно значущими індивідуальними якостями вчителя.

Мета і завдання професійної підготовки вчителя. Професіограма як сукупність суспільних вимог до вчителя, перелік та опис загальнотрудових і спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання завдань професійно-педагогічної діяльності. Педагогічні вміння (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, рефлексивні).

Прикладні вміння педагога. Професіоналізм учителя. Етапи формування професіоналізму вчителя.

Педагогічна освіта, її мета і пріоритетні завдання.

Професійно-педагогічна компетентність як мета професійної підготовки,

сукупність умінь педагога – суб'єкта педагогічного впливу – особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою оптимального вирішення педагогічних завдань, що випливають із певного суспільного замовлення. Засоби формування професійно-педагогічної компетентності спеціаліста. Компетентність і професіоналізм.

Поняття академічної мобільності та конкурентоспроможності фахівців.

Педагогічна творчість, професійний розвиток і самовиховання творчої індивідуальності педагога, їх зміст й організація.

Педагогічна культура. Педагогічне спілкування. Стили спілкування. Педагогічна етика та педагогічний такт.

Профілактика (психологічна просвіта, недопущення дискримінації, матеріальне та моральне заохочення, дотримання корпоративної культури) та розв'язання (досягнення компромісу чи співпраці) педагогічних конфліктів. Медіація як форма врегулювання конфлікту.

Девіантна поведінка особистості. Поняття та види (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки: просвіта, соціальна реклама, корекційні програми, створення ситуації успіху.

Тема 1.5. ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС ЯК СИСТЕМА І ЦІЛІСНЕ ЯВИЩЕ.

Педагогічний процес як спеціально організована, цілеспрямована взаємодія суб'єктів освітньо-виховної діяльності, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку особистості як цілісної проблеми.

Єдність і цілісність педагогічного процесу. Специфіка педагогічного процесу. Ідеї П. П. Блонського, І. Ф. Гербарта, М. О. Данилова, Г. С. Костюка, В. О. Сухомлинського про єдність і цілісність педагогічного процесу.

Рушійні сили педагогічного процесу: суперечність між вимогами до вихованців та їх реальними можливостями щодо реалізації цих вимог; між складністю явищ суспільного життя і недостатністю життєвого досвіду молодшої людини для їх розуміння; між стрімким потоком інформації і можливостями педагогічного процесу щодо їх сприйняття та ін.

Структура та основні компоненти педагогічного процесу: цільовий, змістовий, процесуальний, результативний, аналітико-коригувальний. Суб'єкт й об'єкт педагогічного процесу.

Характеристика основних етапів педагогічного процесу: підготовчого етапу; етапу здійснення, етапу аналізу одержаних результатів. Циклічність педагогічного процесу.

Закономірності педагогічного процесу як об'єктивні, стійкі, повторювані, необхідні і суттєві зв'язки між явищами і процесами. Зовнішні і внутрішні закономірності педагогічного процесу. Закономірність динаміки педагогічного процесу, закономірність розвитку особистості у педагогічному процесі, закономірність управління освітньо-виховним процесом, закономірність стимулювання, закономірність єдності чуттєвого, логічного і

практичного у педагогічному процесі, закономірність педагогічної і пізнавальної діяльності.

Принципи педагогічного процесу як система основних вимог до освіти й виховання, дотримання яких дає змогу ефективно розв'язувати проблеми всебічного розвитку особистості. Принципи організації педагогічного процесу (гуманістичної спрямованості, зв'язок з життям, науковості, послідовності, наочності виховання і навчання, колективного характеру освіти й виховання тощо) та принципи керівництва діяльністю вихованців (єдність педагогічного керівництва та ініціативності вихованців, активності, свідомості і самодіяльності учнів, поваги до особистості дитини та вимогливості до неї, опора на позитивне, доступність та посильність, урахування вікових, гендерних та індивідуальних особливостей учнів тощо). Взаємозв'язок і взаємозумовленість педагогічних принципів.

Тема 1.6. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПЕДАГОГІКА.

Народна педагогіка як галузь педагогічних знань і досвіду народу, що виявляється у домінуючих у нього поглядах на мету, завдання, засоби і методи освіти й виховання. Внесок О. Духновича в розвиток української народної педагогіки.

Народна педагогіка, етнопедагогіка, народознавство (українознавство).

Історичні етапи розвитку української народної педагогіки: дохристиянські часи, княжа доба, козацька педагогіка, сімейно-побутова педагогіка українського народу XIX ст.; народна педагогіка часів українського державотворення, народна педагогіка радянських часів, народна педагогіка в незалежній Україні.

Відродження традицій народної педагогіки в сучасних умовах.

Складові народної педагогіки: родинна педагогіка, педагогічна деонтологія, педагогіка народного календаря, козацька педагогіка.

Джерела народної педагогіки: фольклорні твори, етнографічні матеріали, народні звичаї, традиції, свята та ін.

Виховний ідеал у різні періоди існування українського етносу.

Зумовленість мети освіти й виховання в народній педагогіці традиційним народним світобаченням, національною релігією, способами життєдіяльності в конкретних історичних умовах.

Принципи народної педагогіки: природовідповідність, гуманність, трудова основа, емоційність, активність дитини, систематичність, послідовність.

Засоби народної педагогіки: рідна мова, усна народна творчість, традиції, звичаї, обряди, праця, особистий приклад, ігри, іграшки тощо.

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ.

Тема 2.1. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ШКОЛИ І ПЕДАГОГІКИ.

Освіта й виховання у первісному суспільстві, давніх цивілізаціях та античному світі. Педагогічні ідеї Сократа, Платона, Аристотеля, Демокрита. Школа та педагогічна думка у Візантії, країнах Близького Сходу. Система виховання та освіти в країнах Європи. Типи шкіл. Система рицарського виховання. Середньовічні університети. Зародження гуманістичної педагогіки. Педагогічні ідеї Ф. Рабле, Т. Кампанелли, В. де Фельтре, Е. Роттердамського. Розвиток виховання, національного шкільництва в епоху Реформації. Єзуїтське виховання, його особливості.

Педагогічна система Я. А. Коменського. Обґрунтування Я. А. Коменським принципу природовідповідності. Вікова періодизація і система шкіл. Дидактика Я. А. Коменського. Класно-урочна система. Вимоги до вчителя. Значення теорії Я. А. Коменського для сучасної школи.

Розвиток педагогічної думки у Західній Європі у XVII–XVIII. Ідеї Просвітництва (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо). Провідні ідеї історії зарубіжної педагогіки у XVII–XIX ст. (Й. Песталоцці, Й. Герbart, А. Дістервег). Школа та педагогічна думка Західної Європи у XIX ст. – перша пол. XX ст.

Реформаторська педагогіка зарубіжних країн кінця XIX–XX ст. Концепція «педагогіки вільного виховання». Педагогічна діяльність Е. Кей. Теорія вільного виховання Г. Шаррельмана і М. Монтессорі. Вальдорфська школа Р. Штайнера. Експериментальна педагогіка Е. Меймана. Педагогіка прагматизму Д. Дьюї. Педагогіка «громадянського виховання» і «трудової школи» Г. Кершенштейнера. Педагогічна технологія С. Френе. Експериментальні школи США (У. Кілпатрік і метод проєктів, К. Уошборн і Вінетка-план, Е. Паркхерст і Дальтон-план). Екзистенційна педагогіка і погляди Ж.-П. Сартра. Ознаки шкіл «нового» виховання. Критична педагогіка П. Фрейре.

Тема 2.2. ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ШКОЛИ І ПЕДАГОГІКИ.

Виховання, освіта і педагогічна думка в Київській Русі.

Розвиток шкільництва та педагогічної думки на території України у XIV – першій пол. XVII ст. Педагогічні ідеї П. Русина, І. Вишенського, К. Ставровецького, І. Борецького, П. Беринда, І. Гізеля, П. Могили, С. Полоцького, Є. Славинецького.

Школа та педагогічна думка в Україні у другій пол. XVII ст. – XVIII ст.

Ідея «сродності» (пізнання сутності та розвиток власної натури, пошук відповідної до натури життєдіяльності; пізнання своєї національної ідентичності) Г. С. Сковороди. Педагогічні ідеї Ф. Прокоповича, Я. Козельського, С. Яворського, М. Козачинського.

Освіта та педагогічна думка в Україні у першій пол. – середині XIX ст. (І. Богданович, О. Духнович, М. Пирогов).

Ідея «народолюбія і людяності» в педагогічній концепції О. Духновича, природовідповідні основи його дидактики.

Кордоцентризм у психолого-педагогічних поглядах П. Юркевича. Педагогічна система засновника класичної вітчизняної педагогіки К. Ушинського.

Освіта та педагогічна думка в Україні у другій пол. XIX ст. (М. Драгоманов, Б. Грінченко, Х. Алчевська, П. Грабовський, І. Франко, Л. Українка).

Розвиток української національної школи та педагогічної думки за часів УНР, Директорії, гетьманства П. Скоропадського. (С. Русова, І. Огієнко, М. Грушевський, Г. Лубенець).

Основні етапи розвитку української освіти та педагогічної думки в радянський період. Вплив на розвиток вітчизняної педагогічної думки та шкільної практики педагогічних ідей і діяльності П. Блонського і С. Шацького.

Педагогічні системи видатних вітчизняних педагогів XX ст.: В. Сухомлинський, Г. Ващенко, О. Захаренко.

Розвиток освіти, школи й педагогічної думки в Україні у 50-90-их рр. XX ст. Розвиток педагогічних інновацій в Україні у другій половині XX століття.

Освіта в Україні на сучасному етапі духовного та національного відродження.

МОДУЛЬ 3. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА.

Тема 3.1. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАНЬ.

Предмет порівняльної педагогіки. Її завдання та методи дослідження.

Основні історичні етапи розвитку порівняльної педагогіки.

I-й – класичний (передісторичний) період розвитку порівняльної педагогіки: з давніх часів до XIX століття. II-й – період запозичень (описовий) – XIX століття. М. А. Жюльєн Паризький – засновник порівняльної педагогіки як окремої галузі знань. III-й – період початку наукових досліджень у галузі порівняльної педагогіки – з початку XX століття до Другої світової війни. IV-й період – період активізації методологічних досліджень з порівняльної педагогіки – 50-80-ті рр. XX ст. Створення національних, регіональних та всесвітнього товариств з порівняльної педагогіки. Активізація вітчизняних досліджень в галузі порівняльної педагогіки. V-й – період глобалізації освіти та інтернаціоналізації освітнього простору.

Особливості порівняльно-педагогічних досліджень в умовах інформаційного суспільства та глобалізації просторового поля порівняльної педагогіки.

ТЕМА 3.2. ПРОВІДНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.

Провідні виміри впливу на розвиток освіти в кінці XX – на початку XXI

ст.: а) економічний вимір. Освіта в умовах економіки знань; б) соціально-політичний вимір. Освіта в умовах переходу від держави суцільного благоденства до малої держави. в) соціальний вимір. Освіта в умовах «соціально токсичного середовища», поглиблення соціального розмежування суспільства, подовження термінів обов'язкового навчання; г) демографічний вимір. Освіта в умовах падіння рівня народжуваності (серед білого населення розвинутих країн) та диверсифікації освітніх потреб населення; д) інформаційно-технологічний вимір. Освіта в умовах розвитку дистанційної освіти та зростання «інформаційної прірви» між багатими і бідними; е) макро-освітній вимір. Освіта в умовах інтернаціоналізації освітньої політики; є) соціально-освітній вимір. Освіта в умовах зростання зацікавленості широких верств суспільства у наслідках діяльності освітньої системи, розвитку відкритості та публічного характеру освітньої політики; ж) професійно-освітній вимір. Освіта в умовах суттєвих трансформацій професійної місії вчителя.

Освіта в умовах війни.

Глобалізація як чинник впливу на розвиток освіти: а) політичний аспект; б) економічний аспект; в) культурний аспект.

Тема 3.3. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ СИСТЕМ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.

Неперервність як провідний принцип побудови освітніх систем. Нова парадигма грамотності в суспільстві знань. Тенденції розвитку системи дошкільного виховання.

Особливості реформаційних процесів на етапі початкового навчання. Глобальні перспективи розвитку базової освіти.

Середня освіта: сучасний стан та перспективи розвитку. Місце та роль приватних закладів освіти в сучасних освітніх системах.

Основні напрями розвитку систем середньої професійної освіти.

Тенденції розвитку систем вищої освіти.

Провідні напрями та стратегії розвитку педагогічної освіти.

Освіта дорослих в сучасному світі.

Тема 3.4. БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

Мотивація розвитку та ідеологічні основи інтернаціоналізації освіти в сучасному світі. Побудова Європейського простору вищої освіти (ЄПВО).

Етапи розвитку Болонського процесу. Змістові характеристики Болонського процесу: а) введення двоциклового навчання у ЗВО; б) запровадження системи ECTS; в) контроль якості освіти; г) розширення мобільності; д) забезпечення працевлаштування випускників ЗВО; е) забезпечення привабливості європейської системи вищої освіти.

Етапи та тенденції трансформації системи вищої освіти України в контексті Болонського процесу.

МОДУЛЬ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ.

ТЕМА 4.1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ.

Процес виховання, його специфіка, компоненти і рушійні сили, мотиви виховання. Поняття мети виховання. Етапи процесу виховання. Управління процесом виховання. Самовиховання: сутність, умови, етапи, прийоми. Перевиховання: суть, функції, етапи, принципи. Результати процесу виховання. Напрями підвищення ефективності процесу виховання.

Основні закономірності процесу виховання. Принципи виховання, їх характеристика.

Тема 4.2. ЗМІСТ ВИХОВАННЯ, НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ.

Основні напрями виховання. Розумове виховання: завдання, засоби, методи; види мислення. Формування наукового світогляду. Моральне виховання: завдання, зміст, форми, засоби. Виховання моральної свідомості та громадянської відповідальності, національної гідності та менталітету, дисциплінованості. Патріотичне виховання. Інтернаціональне виховання. Гендерне виховання. Екологічне виховання. Правове виховання. Виховання несприйнятливості до наркогенних речовин. Трудове виховання, завдання, принципи, форми, засоби, методи трудового виховання. Зв'язок трудового виховання з політехнічною освітою й економічним вихованням. Професійна орієнтація молоді. Естетичне виховання: місце, роль, зміст, форми, засоби і форми. Фізичне виховання: суть, напрями, засоби, форми. Здоров'я людини – запорука її життєвого успіху.

Тема 4.3. МЕТОДИ ВИХОВАННЯ. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ.

Поняття методу, прийому і засобу виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика основних груп методів виховання. Педагогічні умови вибору й використання методів виховання.

Поняття про позакласну і позашкільну виховну роботу. Форми виховної роботи як композиційна побудова виховного процесу. Функції форм виховної роботи: організаторська, регулююча, інформаційна.

Різноманітність форм виховної роботи. Класифікація форм виховної роботи за цільовим спрямуванням та позицією учасників виховного процесу: ігри, заходи, справи.

Інноваційні форми виховної роботи як результат спільної творчої діяльності педагогів, вихованців, батьківської громадськості. Приклади інноваційних форм виховної роботи.

Поняття про виховний захід, його ознаки (організаторська роль вихователя, виконавчо-спостережлива позиція вихованців). Вимоги до організації та проведення виховного заходу, його структура та зміст.

Поняття про виховну справу (колективну творчу справу) як форму організації і здійснення конкретної діяльності вихованців. Специфіка, складові ознаки колективної творчої діяльності. Етапи підготовки і

проведення колективної справи.

Класифікація форм колективної творчої діяльності. Багатоваріантність форм та необхідність їх постійного оновлення.

Тема 4.4. СУСПІЛЬНІ ІНСТИТУТИ ВИХОВАННЯ. МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ

Суспільні інститути як відносно стійкі моделі поведінки людей та організацій, що історично склалися у певній сфері життєдіяльності суспільства: сім'я, церква, школа, громадські дитячі та молодіжні організації, заклади позашкільної освіти.

Заклади позашкільної освіти: палаци, будинки, станції, клуби і центри дитячої творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади. Види діяльності закладу позашкільної освіти.

Роль сім'ї в духовному, економічному, соціальному розвитку суспільства. Основні виховні функції сучасної сім'ї. Виховний ідеал української сім'ї. Принципи сімейного виховання. Зміст сімейного виховання. Методи сімейного виховання. Традиції і народні звичаї у сімейному вихованні.

Партнерство школи і сім'ї у вихованні учнів. Провідні завдання співпраці класного керівника з батьками вихованців. Педагогічна освіта батьків. Батьківські збори. Педагогічні вимоги до організації і проведення батьківських зборів.

ТЕМА 4.5. ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА.

Основні напрями діяльності і пріоритетні завдання сучасного класного керівника. Організація діяльності, права та обов'язки класного керівника.

Форми і методи роботи класного керівника. Робота вихователя з батьками вихованців. Форми співпраці класного керівника з батьками вихованців. Планування виховної роботи. Вимоги до плану виховної роботи. Структура плану роботи класного керівника.

Педагогічна діагностика в роботі класного керівника. Методи педагогічної діагностики. Методика вивчення учнів та учнівського колективу (мета, завдання, вимоги до вибору методів, обробка результатів). Поняття про вихованість учнів, критерії вихованості, рівень вихованості.

МОДУЛЬ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ.

Тема 5.1. СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ. ФУНКЦІЇ ДИДАКТИКИ.

Сутність і завдання дидактики. Предмет і категорії дидактики. Функції дидактики. Дидактичні системи. Типи і види навчання. Навчально-пізнавальна діяльність. Мотивація до навчально-пізнавальної діяльності. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання.

Тема 5.2. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ, ЙОГО ЗАВДАННЯ І СТРУКТУРА.

Процес навчання: сутність, складники, компоненти, методологічні засади, функції. Наукові основи змісту освіти та їх удосконалення. Документи, що визначають зміст освіти (навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники). Поняття: знання, уміння, навички, здібності. Структура процесу навчання і відображення у ній характеру навчально-пізнавальної діяльності учнів. Визначення цільового компоненту навчання. Формування потреб в оволодінні знаннями та мотивів учіння. Поняття про рушійні сили процесу учіння.

Регулювання і контроль за ходом навчально-пізнавальної діяльності.

Перспективи розвитку змісту навчання у сучасній школі.

Тема 5.3. ДИДАКТИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ І ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ.

Закономірності навчання: сутність, структура. Поняття принципу і правила навчання. Структура принципів навчання. Характеристика основних принципів навчання: цілеспрямованості, зв'язку з життям і практикою, науковості і доступності, систематичності і послідовності, свідомості, самодіяльності, активності, творчості, поєднання поваги і вимогливості, педагогічного оптимізму, виховання і навчання в колективі, поєднання виховання і навчання з продуктивною працею, зворотного зв'язку, оптимізації, інтенсифікації, комплексності. Об'єктивні закони і закономірності, якими кожен з цих принципів зумовлений. Правила педагогічної діяльності, зумовлені цими принципами.

Тема 5.4. МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ І ЇХ РОЗВИТОК У ДИДАКТИЦІ.

Сутність методів, прийомів і засобів навчання. Класифікація методів навчання. Характеристика методів навчання на основі зовнішніх форм їх прояву. Характеристика методів навчання на основі їх внутрішньої логічної сторони. Характеристика методів навчання на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань учнями. Критерії вибору методів навчання. Засоби навчання.

Форми організації навчання. Види і типи педагогічних систем. Форми організації навчання, їх становлення. Класно-урочна форма навчання в її історичному розвитку. Позаурочні форми навчання. Вимоги до сучасного уроку. Типи уроків, їх структура. Підготовка вчителя до уроку. Педагогічний аналіз уроку. Сучасні форми навчання.

Самостійна робота учнів та умови педагогічного керівництва нею.

Тема 5.5. КОНТРОЛЬ, ПЕРЕВІРКА ТА ОЦІНКА ЗНАНЬ.

Значення, функції та об'єкт контролю. Види контролю знань. Методи контролю. Аналіз причин неуспішності учнів. Дидактичні засоби боротьби з невдачами у навчанні. Проблеми оцінки знань учнів. Перспективи тестової

перевірки знань учнів. Рейтингова система оцінювання освітньої діяльності учнів. Правила і техніка контролю успішності.

ТЕМА 5.6. УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ.

Педагогічний менеджмент. Заклади середньої освіти в системі неперервної освіти в Україні. Правові, організаційні та фінансові засади ЗСО у законах «Про освіту», «Про загальну середню освіту», концепції «Нова українська школа». Навчальні плани, програми, стандарти змісту загальної освіти в різних типах шкіл.

Принципи управління освітою та школою. Управлінські органи у школі. Конференція колективу закладу освіти як вищий орган самоврядування у школі.

Планування та облік роботи школи. Вимоги до планування. Види планування.

Інспектування закладу середньої освіти. Види інспектування: фронтальне, вибіркове, тематичне.

Форми контролю. Методи контролю. Види освітнього моніторингу.

Значення методичної роботи для підвищення рівня професійної підготовки вчителя. Напрями методичної роботи. Організаційні форми внутрішньої методичної роботи закладу освіти. Нетрадиційні організаційні форми і методи методичної роботи.

Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних працівників. Особливості діяльності інститутів післядипломної освіти. Форми підвищення кваліфікації вчителів, вихователів.

Атестація педагогічних працівників. Кваліфікаційні категорії: спеціалісти, спеціалісти II категорії, спеціалісти I категорії, спеціалісти вищої категорії. Педагогічне звання: старший учитель, учитель-методист, педагог-організатор, методист.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ:

1. Педагогіка як наука. Об'єкт, предмет та завдання педагогіки.
2. Основні педагогічні поняття. Джерела педагогіки. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
3. Методологія педагогіки. Сутність й етапи педагогічного дослідження.
4. Методи педагогічних досліджень.
5. Поняття про особистість, її розвиток та формування. Основні теорії розвитку особистості. Соціалізація особистості.
6. Вікові етапи в розвитку особистості. Акселерація та ретардація.
7. Поняття про педагогічний процес, його рушійні сили, учасники та взаємодія між ними. Цілі і структура педагогічного процесу.
8. Основні етапи педагогічного процесу. Закономірності та принципи педагогічного процесу.
9. Дидактика як наука, її предмет та завдання. Дидактичні концепції. Основні педагогічні напрями.
10. Процес навчання як дидактична система, його компоненти. Функції процесу навчання.
11. Внутрішній процес засвоєння знань та його структура.
12. Поняття змісту освіти. Державні стандарти освіти та навчальні плани сучасної школи.
13. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти. Навчальні програми сучасної школи, підручники та навчальні посібники.
14. Закономірності процесу навчання, характеристика основних принципів навчання.
15. Поняття про методи навчання, їхня структура та функції. Класифікація методів навчання.
16. Самостійна робота учнів. Її види та особливості організації.
17. Засоби навчання, їх класифікація. Чинники та умови оптимального вибору засобів і методів навчання вчителем. Характеристика основних засобів навчання.
18. Поняття про форми організації навчання. Урок як основна форма організації навчання у школі, його типи. Вимоги до уроку.
19. Типи і структура уроку. Нестандартні уроки, їх характеристика. Підготовка вчителя до уроку.
20. Сутність, функції та види контролю. Особливості контролю у сучасній школі. Методи і форми контролю за навчально-пізнавальною діяльністю учнів.
21. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та вимоги до оцінювання.
22. Процес виховання, його зміст, структура і рушійні сили. Специфіка процесу виховання. Етапи процесу виховання.
23. Мета, завдання і зміст розумового виховання та формування наукового світогляду школярів.

24. Мета, завдання і зміст національно-патріотичного виховання школярів.
25. Мета, завдання і зміст морального, правового та естетичного виховання школярів.
26. Мета, завдання і зміст трудового, економічного та екологічного виховання школярів.
27. Мета, завдання і зміст фізичного, гендерного та превентивного виховання школярів.
28. Самовиховання: сутність, умови, етапи. Методи самовиховання.
29. Результати процесу виховання, діагностика рівня вихованості.
30. Закономірності та принципи виховання.
31. Методи, прийоми і засоби виховання. Вибір методів виховання.
32. Позакласна та позашкільна виховна робота.
33. Масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи.
34. Колективні творчі справи. Вивчення ефективності й аналіз форм виховної роботи.
35. Заклади позашкільної освіти в системі освіти і виховання.
36. Поняття соціальної групи і колективу. Сутність, ознаки, функції і структура колективу. Діалектика розвитку колективу.
37. Класний керівник як організатор виховного процесу. Напрями і зміст діяльності класного керівника.
38. Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Особливості й перспективи розвитку сучасної сім'ї. Основні умови та напрями виховання дітей у сім'ї.
39. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Структура готовності.
40. Технологія як наука про майстерність, сутність педагогічної технології, її головні ознаки. Педагогічні технології, їх загальна характеристика.
41. Принципи та структура управління освітою. Інспектування закладу загальної освіти.
42. Планування та облік роботи школи. Поняття про педагогічний менеджмент. Моніторинг в освіті.
43. Поняття про методичну роботу. Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних працівників. Поняття про інноваційну спрямованість педагогічної діяльності.
44. Предмет і завдання історії педагогіки. Виникнення освіти й виховання.
45. Особливості систем освіти й виховання в Давньому світі.
46. Освітньо-виховна практика та педагогічна думка у Західній Європі в епоху Середньовіччя та Відродження.
47. Педагогічна система Я.-А. Коменського.
48. Система «вільного виховання» Ж.-Ж. Руссо.
49. Педагогічна діяльність Й.-Г. Песталоцці.
50. Педагогічні погляди Ф. Дістервега та Й. Гербарта.

51. Реформаторська педагогіка кінця XIX – початку XX століття: основні теорії, напрями і тенденції (теоретичний аспект).
52. Рух «нового виховання» в Західній Європі кінця XIX – початку XX століття (практичний аспект).
53. Педагогічні погляди Дж. Дьюї та їх вплив на українську школу.
54. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження.
55. Школа й педагогіка Київської Русі. Перші педагогічні пам'ятки.
56. Школа в Україні в епоху українського відродження (XVI–XVIII століття).
57. Розвиток вищої освіти. Вклад Острозької академії в українську педагогічну культуру. в управлінні освітою розвинених країн.
58. Козацька педагогіка. Українська педагогіка етапу українського відродження (XVI–XVIII століття): М. Смотрицький, П. Беринда, І. Галятовський, Є. Славинецький, С. Полоцький, Ф. Прокопович.
59. Педагогічні ідеї Г. Сковороди.
60. Особливості шкільної системи другої половини XVIII століття на Лівобережній, Правобережній Україні та Закарпатті.
61. Школа й педагогічна думка в Україні в першій половині XIX століття (О. Духнович, Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров).
62. Педагогічна система К. Д. Ушинського.
63. Стан освіти та громадсько-педагогічні рухи в Україні в другій половині XIX століття.
64. Освітньо-педагогічна та просвітницька діяльність М. Пирогова, М. Корфа, Х. Алчевської.
65. Ідеї національної освіти і виховання в Україні другої половини XIX століття (М. Драгоманов, М. Грушевський).
66. Характеристика системи освіти на початку XX століття. Діяльність «Просвіт». Освітньо-педагогічні ідеї І. Франка, Л. Українки, Т. Лубенця.
67. Національна школа і педагогіка в Українській Народній Республіці. Педагогічна діяльність І. Огієнка, С. Русової, Г. Ващенко.
68. Українське шкільництво і педагогіка 1917–1920 рр.
69. Українське шкільництво і педагогіка 20-30-х рр. XX століття.
70. Розвиток українського шкільництва й освіти в 40–60-і роки XX століття.
71. Педагогічна діяльність видатного українського педагога В. О. Сухомлинського.
72. Школа і педагогіка в 70–90-і роки XX століття. Педагогічне новаторство.
73. Розвиток педагогічної думки та системи освіти в Україні на сучасному етапі.
74. Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки. Предмет порівняльної педагогіки, завдання та методи дослідження.

75. Сучасний стан та перспективи розвитку освіти у провідних розвинутих країнах та Україні (США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Японія).
76. Загальні тенденції реформування сучасних світових освітніх систем.
77. Початкова школа: сучасний стан та перспективи реформування у різних країнах світу.
78. Особливості реформування середньої освіти в розвинених країнах світу.
79. Характеристика моделей європейської школи. Приватні заклади освіти в країнах Заходу. Проблеми стандартизації освіти в провідних зарубіжних країнах.
80. Провідні концептуальні засади розвитку освіти кінця XX – початку XXI століття за кордоном. Тенденції розвитку системи вищої освіти та освіти дорослих за кордоном.
81. Альтернативні заклади освіти у країнах Заходу XX–XXI ст.
82. Сучасний вчитель – вимоги до нього й завдання діяльності. Творчість та педагогічна майстерність вчителя.
83. Педагогічна компетентність та її складові: гуманістична спрямованість особистості вчителя, педагогічна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка, педагогічна культура.
84. Підготовка і професійне становлення педагога. Педагогічна підготовка у закладах вищої освіти. Вимоги до знань, умінь та особистості вчителя.
85. Державна політика в сфері освіти крізь призму нормативно-правових актів.
86. Інклюзивна освіта. Особливості організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами.
87. Державні та галузеві стандарти освіти: сутність та юридична основа.
88. Концепція «Нова українська школа» – стратегія реформування освіти в Україні.
89. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Ключові компетентності, сутнісні ознаки компетентності.
90. Девіантна поведінка особистості. Поняття та види (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Кібербулінг. Мобінг. Ейджизм.

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОПОЗИЦІЯ

Дослідницька пропозиція – це авторський науковий текст обсягом 5-8 сторінок друкованого тексту, підготовлений вступником до аспірантури, в якому обґрунтовується тема майбутнього дисертаційного дослідження, його актуальність, стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці, можливі напрями розв’язання поставлених завдань тощо.

Дослідницька пропозиція має містити наступні структурні частини, кожна повинна бути виокремлена в тексті:

Титульний аркуш.

Вступ (формулювання наукової проблеми, актуальність тематики).

Тут розкривається проблема, на вирішення якої спрямована робота та обґрунтовується її актуальність. Цей розділ характеризує ступінь ознайомлення вступника з поставленою проблемою та демонструє його вміння визначати напрями наукового дослідження, що є актуальними для відповідної галузі науки.

Стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці, виділення невирішених аспектів обраної проблематики.

Тут наводиться стан розробки проблеми у роботах вітчизняних та зарубіжних учених, на які робляться відповідні посилання. Цей розділ засвідчує здатність вступника здійснювати пошук і критичний аналіз наукової літератури, робити коректні посилання на першоджерела, уникати проявів плагіату.

Методологія дослідження.

Тут визначаються мета, завдання, об’єкт та предмет дослідження; формулюється (за потреби) дослідницька гіпотеза щодо можливих напрямів розв’язання поставлених завдань; визначаються методи дослідження. Мета і завдання визначаються на основі актуальності обраної теми та з визначенням кінцевого результату роботи. Сукупність усіх завдань має дати уявлення про комплекс дій, які необхідно виконати для досягнення мети. Методи дослідження являють собою сукупність методів, які планується застосувати у

вирішенні дослідницьких задач. Цей розділ демонструє володіння вступником методологічним апаратом в обраній науковій сфері, засвідчує його ознайомлення з сучасними методами досліджень та показує вміння формулювати мету і завдання дослідження, а також знаходити оптимальні шляхи щодо їх вирішення.

Джерельна база дослідження.

Огляд джерел, з якими автор працював, їхня систематизація, корисність, доступність, ставлення вступника до їх змісту.

Очікувані результати дослідження.

Тут висвітлюється, які результати дослідження планується отримати при вирішенні кожного із завдань дослідження. Визначається передбачувана наукова новизна та практичне значення роботи. У цьому розділі вступник має продемонструвати свої прогностичні властивості, вміння зосередитися на можливостях практичного застосування передбачуваних результатів дослідження.

Список використаних джерел.

Цей розділ засвідчує вміння вступника застосовувати обраний стиль оформлення наукових джерел, а також дає змогу отримати уявлення про особливості його наукового пошуку (якість літератури, її географія, часові межі).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФАХОВОГО ІСПИТУ

Прийом й оцінювання фахового іспиту проводиться відповідно до вимог чинного законодавства, нормативних документів Міністерства освіти і науки України.

Іспит відбувається відповідно до затвердженої програми іспиту за білетами в усній формі. Для підготовки відповіді здобувач використовує екзаменаційні листи, які після іспиту зберігаються упродовж року в науковій частині.

Оцінювання відповідей здобувачів проводиться за існуючими сталими вимогами і нормами, а також з урахуванням:

- здатності мислити науково-педагогічними категоріями;
- об'єктивності «бачення» закономірностей і своєрідності розвитку світової, вітчизняної, регіональної освіти;
- сформованості науково-педагогічного стилю мислення особистості;
- вміння оцінювати плідні педагогічні ідеї, об'єктивність та неупередженість, розкріпаченість від ідеологічних нашарувань її суджень;
- схильності до наукової і педагогічної творчості.

Здобувач на іспиті повинен розкрити зміст основних питань білета, додаткових питань і при цьому продемонструвати:

- знання першоджерел та вміння їх аналізувати, використовувати їхні ідеї при аналізі педагогічних проблем;
- володіння змістом педагогічних принципів та категорій, вміння оперувати ними при викладанні теоретичного матеріалу;
- уміння демонструвати та аргументувати свою власну думку;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в обраній галузі науки.

Фаховий іспит для здобувачів третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою спеціальності «Освітні, педагогічні науки» галузі знань «Освіта» здійснюється за принципом рейтингової системи. Загальний рейтинговий бал виставляється як середнє арифметичне із загальнотеоретичних питань та дослідницької пропозиції. Максимальна можлива оцінка, відповідно до перелічених критеріїв, складає 200 балів. Загальна система рейтингових балів змістових блоків фахового іспиту представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок загального рейтингового балу

Змістові блоки фахового іспиту	Оцінка у (балах)
Загальнотеоретичні питання	200
Дослідницька пропозиція	200
Загальний рейтинговий бал виставляється як середнє арифметичне із загальнотеоретичних питань та дослідницької пропозиції	200

2.1. Критерії оцінювання відповідей із загальнотеоретичних питань фахового іспиту

Максимальна оцінка за відповіді на загальнотеоретичні питання фахового іспиту складає 200 балів. Критерії оцінювання відповідей на загальнотеоретичні питання представлені у табл.2.

Таблиця 2

Загальні критерії оцінювання відповідей із загальнотеоретичних питань

№	Критерії оцінювання	Оцінка (у балах)
1	Відповідь, яка виявляє всебічне й глибоке знання матеріалу з кожного екзаменаційного запитання, у тому числі ґрунтовні знання першоджерел. Ця оцінка передбачає також вільну орієнтацію здобувача у сучасній освітній проблематиці, системне бачення шляхів розв'язання актуальних проблем освіти. Відповіді на всі питання білета, додаткові запитання характеризуються повнотою,	180-200 (відмінно)
2	Здобувач продемонстрував належний рівень володіння знаннями з кожного екзаменаційного запитання, але відповіді на питання не є повними, вичерпними та аргументованими.	150-179 (добре)
3	Здобувач виявив поверхові, фрагментарні знання, недостатнє володіння понятійним апаратом, відсутність цілісності знань, частково знає основні літературні джерела	100-149 (задовільно)
4	Відповідь здобувача свідчить про низький рівень володіння обсягом і змістом понятійного апарату, фрагментарність знань із теорії освіти. Вступник допускає суттєві помилки в характеристиці освітніх явищ, фактів.	0-99 (незадовільно)

2.2. Критерії оцінювання результатів дослідницької пропозиції

Оцінювання дослідницької пропозиції відбувається на фаховому іспиті зі спеціальності як його складова.

Максимальна оцінка за дослідницьку пропозицію складає 200 балів. Критерії оцінювання результатів дослідницької пропозиції представлені у табл. 3.

Таблиця 3

№	Критерії оцінювання	Оцінка (у балах)
1	Вступник виявив високий рівень концептуальних, теоретичних і методологічних знань. Відповіді вступника засвідчують здатність до аналізу й інтерпретації обраного предмета дослідження, відмінне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.	180-200 (відмінно)
2	Відповіді вступника засвідчують у цілому високий рівень концептуальних, теоретичних і методологічних знань, здатність до їх аналізу та інтерпретації, належне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.	150-179 (добре)
3	Відповіді вступника засвідчують задовільний рівень концептуальних, теоретичних і методологічних знань і здатності до їх засвоєння та інтерпретації, а також достатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.	100-149 (задовільно)
4	Вступник не надав правильної та повної відповіді на жодне питання. Відповіді вступника засвідчують незадовільний рівень засвоєння програмного матеріалу і здатності до його засвоєння та інтерпретації, недостатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.	0-99 (незадовільно)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка. Схеми, таблиці, коментарі. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 208 с.
2. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика: навч.-метод. посіб. для студентів гуманіт. фак. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 255 с.
3. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
4. Бех І. Д. Особистість у саяві духовності: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2021. 244 с.
5. Галян О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. вид. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 26 с.
6. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доповн. й виправл. Рівне: Волин. обереги, 2011. 519 с.
8. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1044 с.
9. Енциклопедія позашкільної освіти / гол. ред. Г. П. Пустовіт. Рівне: Зень О. [вид.], 2017. 525 с.
10. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. 3-е вид. Київ: Видавництво Ліра-Київ, 2020. 608 с.
11. Історія педагогіки: навч. посіб. для студентів ЗВО / Л. В. Задорожна-Княгницька. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
12. Капська А. Соціальна педагогіка. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 488 с.
13. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.
14. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2020. 352 с.
15. Козловський Ю. М., Ортинський В. Л., Дольнікова Л. В. Педагогіка: підручник. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. 372 с.
16. Кулішов В. С. Дидактика вищої школи: навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 142 с.
17. Лаппо В. В. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 384 с.
18. Левківський М. В., Пашенко Д. І. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 380 с.
19. Малихін А. О. Історія педагогіки в схемах, таблицях, ілюстраціях. Харків: ПромАрт, 2019. 324 с.
20. Маценко Л. М. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 319 с.

21. Мосіяшенко В. Українська етнопедагогіка. Суми: Університетська книга, 2019. 175 с.
22. Назаренко О. М. Педагогіка: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2022. 146 с.
23. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / pid zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s.
24. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / І. В. Зайченко, В. М. Теслюк, А. А. Каленський. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 484 с.
25. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Каравела, 2018. 496 с.
26. Пашенко М., Красноштан І. Педагогіка. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 228 с.
27. Педагогіка І. («Основи педагогіки», «Дидактика»): Опорні конспекти лекцій для студентів денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / Т. І. Молнар. Мукачево: МДУ, 2020. 88 с.
28. Сбруєва А. А. Єременко І. В. Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. 2019. СумДПУ імені АС Макаренка. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=YBR7gMcAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate
29. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
30. Сікорський П. І. Нова педагогіка. Львів: Львівська політехніка. 2021. 540 с.
31. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / уклад. О. Є. Антонова. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. 100 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12633/1/%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%91%D0%90%D0%97%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5%20%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%AC%20%D0%90%D0%B%D0%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>
32. Супрун М. О. Педагогіка: підручник для духовних і світських закладів освіти. Вид. Друге. Київ: Аксіома, 2018. 400 с.
33. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.
34. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб.: у 2-х кн. Кн. 1: Х–XIX століття / О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 624 с.
35. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб.: у 2-х кн. Кн.2: XX століття / О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 552 с.
36. Українська спеціальна педагогіка в персоналіях: навч. посіб. / В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2021. 428 с.
37. Хмельницька О. С. Педагогіка. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2021. 222 с.

38. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження: монографія. 2-ге вид. доповн. Харків: 2018. 294 с.

39. Ярошук Л. Теорія та методика виховання: навч. посіб. Бердянськ, 2019. 400 с.

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

1. Конвенція ООН про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

2. Конституція України, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

4. Концепція «Сім'я і родинне виховання». 2016. URL: studwood.ru/2122395/pedagogika/simya_rodinne_vihovannya_kontseptsiya

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

6. Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>.

7. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Про освіту: Закон України 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>

9. Про позашкільну освіту: Закон України 22 червня 2000 року № 1841-III (зі змінами 2024 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1841-14>

10. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України №103/98-ВР від 05.03.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні: розпорядження кабінету міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

12. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) / Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти. Київ: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с. URL: http://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://enc-dic.com/pedagogics> Педагогічний словник.
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki> Вікіпедія, вільна енциклопедія.
3. <http://www.lib.meta.ua> Електронна бібліотека
4. <http://www.library.edu-ua.net/id/485/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.
5. <http://www.mon.gov.ua> Міністерство освіти і науки України.
6. <http://www.osvita.org.ua> Освітній портал
7. <http://www.ukrcenter.com> Український центр
8. <http://zakon.rada.gov.ua> Офіційний сайт ВР України.
9. <https://ktimv.itup.com.ua/> Кафедра теорії і методики виховання РДГУ.
10. www.nbuv.gov.ua Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.